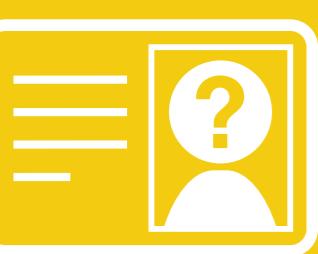
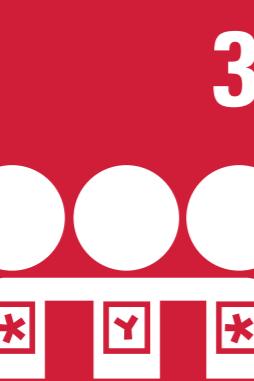
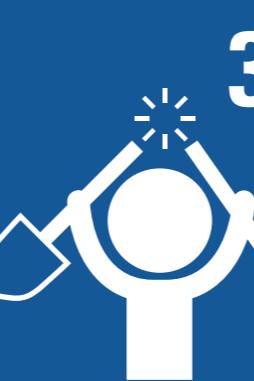
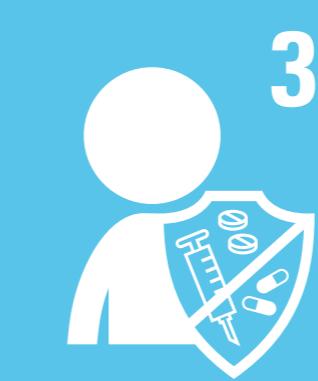

 -18	 WHAKAHĀWEA KORE	 ARONGA PAI O TE TAMAITI	 WHAKAMANA I NGĀ MŌTIKA	 KA WHANAKE NGĀ TAMARIKI, KA KUHU MAI TE WHĀNAU	 ORA, ORANGA TONUTANGA, ME TE WHANAKETANGA	 INGOA ME TE IWİ
 TUAKIRITANGA	 KIA KOTAHİ TONU TE WHĀNAU	 WHAKAPĀ KI NGĀ MĀTUA PUTA NOA I NGĀ MOTU	 TE NOHO HAUMARU I NGĀ MAHI KĀHAKI	 WHAKAUTE MŌ TE TIROHANGA TAMARIKI	 TUKU NOA I NGĀ WHAKAARO	 MANA O TE WHAKAARO ME TE HĀHI
 WHAKATŪ, HONO RĀNEI, KI ĒTAHI RÖPŪ	 WHAKAMARU TŪMATAITI	 ĀHEINGA KI NGĀ PĀRONGO	 HAEPAPATANGA O NGĀ MĀTUA	 WHAKAMARU MAI I TE RIRIHAU	 TAMARIKI WHĀNAU KORE	 TAMARIKI WHĀNGAI
 TAMARIKI KONENE	 TAMARIKI HAUĀ	 HAUORA, WAI, KAI, TAIAO	 AROTAKE O TE NOHOANGA A TE TAMAITI	 ĀWHINATANGA Ā-PĀPORI, Ā-MONI HOKI	 KAI, KĀKAHU, KĀINGA HAUMARU	 ĀHEINGA KI TE MĀTAURANGA
 NGĀ WHĀINGA O TE MĀTAURANGA	 TE AHUREA, TE REO, ME TE HĀHI O TE TOKOITI	 WHAKATĀ, TĀKARO, AHUREA, TOI	 WHAKAMARU MAI I NGĀ MAHI KINO	 HAUMARUTANGA I NGĀ WHAKAPŌAUAU KINO	 HAUMARUTANGA I TE TAITŌKAI	 ĀRAI I NGĀ MAHI HOKOHOKO KINO
 HAUMARUTANGA I NGĀ MAHI RĀWEKEWEKE	 TAMARIKI MAUHERE	 HAUMARUTANGA I TE PAKANGA	 TE WHAKAMĀUI ME TE WHAKAKOTAHİ ANŌ	 TAMARIKI WHATI I NGĀ TURE	 ME HĀNGAI TE TURE PAI MŌ NGĀ TAMARIKI	 ME MŌHIO TE KATOA KI NGĀ MŌTIKA O NGĀ TAMARIKI

43-54

TE WHAKAMAHINGA O NGĀ TIKANGA

NGĀ TIKANGA MŌ NGĀ MŌTIKA O TE TAMAITI

He tamaiti
mēnā e 18 heke
iho te pakeke o
te tangata.

1

Me rēhita ngā tamariki i
tō rātou wāhi whānau, ā,
me whakaingoa ki tētahi
ingoa e mōhiotia okawatia
ana e te kāwanatanga. Me take
mai ngā tamariki
i tētahi whenua. Mēnā ka taea,
me mōhio ngā tamariki ki ō
rātou mātua, ā, me manaakitia
e rātou.

7

Kei ia tamaiti te
mōtika kia ora. Mā
ngā kāwanatanga e
whakatūturu te oranga
tonutanga o ngā tamariki
ā, kia whanake pai hoki
rātou.

6

Me whakaae ngā
kāwanatanga kia
ārahi ngā whānau me
ngā hapori i ō rātou tamariki,
ka tipu, ka ako ki te
whakamahi i ō rātou mōtika hei
painga mō rātou. Ka tipu tonu
ngā tamariki, ka iti iho te ārahi
i a rātou.

5

Me whakapau kaha ngā
kāwanatanga e āhei ai ngā
tamariki katoa i ō rātou motu te
rongo i te pai o ngā mōtika
katoa o ngā Tikanga nei.

4

Ka puta he whakatau i
ngā pakeke, me whai
whakaaro rātou mōngā
pānga ki ngā tamariki.
Me mātua mahi te pakeke i te
mea e tino whai hua ai te
tamaiti. Me whakatūturu ngā
kāwanatanga ka manaakitia
ngā tamariki e ō rātou mātua, e
tangata kē atu rānei mēnā e
hiahia ana. Me whakatūturu
ngā kāwanatanga ka pai ngā
mahi mēnā ko te haepapa o
ngā tangata me ngā wāhi ko
ngā tamariki.

3

Kei ngā tamariki katoa
ēnei mōtika ahakoa
ko wai, nō hea, tō
rātou reo kōrero, ō rātou hāhi,
ō rātou whakaaro, ō rātou
āhua, mēnā rānei he tama,
he kōtiro, mēnā he tangata
whai kaha, he tangata whai
rawa, he tangata
pōhara rānei, ka mutu,
ahakoa ko wai ō rātou mātua,
ō rātou whanau me ō rātou
whakapono. Me kaua rawa te
tamaiti e whakahāwinitia.

2

Ka taea e ngā
tamariki te kōwhiri ō
rātou ake whakaaro,
huatau, hāhi, engari ehara i te
mea me mutu ērā atu tāngata
te rongo i te pai i ō rātou
mōtika. Ka taea e ngā mātua
te akiaki i ngā tamariki kia tipu
ake rātou, ka ako tika rātou ki
te whakamahi i te mōtika nei.

14

Kei ngā tamariki te
mōtika ki te
tuku noa ki ētahi
atu ō rātou akoranga,
whakaaro, kare-ā-roto
hoki mā te kōrero, te tā,
te tuhi, me ētahi atu māna
ka whakahāwea i ētahi atu
tāngata.

13

Kei ngā tamariki te
mōtika ki te toha i ō
rātou ake whakaaro
ake mō ngā kaupapa e pā ana
ki a rātou. Me whakarongo
ngā pakeke, ā, me aro ki ngā
tamariki.

12

Me whakamutu e
ngā kāwanatanga
te haringa atu o
ngā tamariki i ngā motu mēnā
ehara i te ture – hei tauira, ka
kāhakina e tētahi, ka noho ki
tāwhai i te taha o tētahi o ngā
mātua engari e kore tērā atu
mātua e whakaae.

11

Mēnā ka noho te
tamaiti ki whenua kē
atu i ngā mātua mē
whakaae ngā kāwanatanga
kia haere te tamaiti me ngā
mātua kia pai te kōrero tahi
me te noho tahi.

10

Me kaua rawa ngā
tamariki e wehe i ō
rātou mātua māna kāore
e manaakitia pai ana rātou –
hei tauira, mēnā ka
tūkino, ka kore rānei ngā
mātua e manaaki i te tamaiti.
Mēnā kāore ngā mātua i te
noho tahi me whakapā tonu
te tamaiti ki ngā mātua māna
he kino mō te tamaiti.

9

Kei ngā tamariki te
mōtika ki tō rātou ake
tuakiri – arā, he
pepa ōkawa o ngā kōrero
mōna mai i tōnā ingoa, iwi, tae
noa ki ngā hononga
ā-whanau. Me kaua rawa
tētahi e tango i ēnei mai i a
rātou, heoi mēnā ka pēnei,
me āwhina ngā kāwanatanga i
ngā tamariki ki te kimi anō i tō
rātou tuakiritinga.

8

I te wā ka
whāngaihia ngā
tamariki, ko te mea
whakahirahira he mahi i te
mea pai mō rātou. Mēnā
kāore e āhei te āta manaaki
i te tamaiti i tōna whenua
ake – hei tauira, te noho me
tētahi atu whanau – ā, me
whāngai pe ake rātou ki motu
kē.

21

Mō ngā tamariki
kāore e manaakitia
e tō rātou ake
whanau, kei a rātou te mōtika
kia manaakitia pai mai e
ngā tāngata ka whakaute i
te hāhi, ahurea, reo me ngā
āhuatanga o tōna ao.

20

Me whakamaru
ngā kāwanatanga i
ngā tamariki mai
i te ririhau, te takakino me te
iwikoretanga, i ngā tangata
katoa ka manaaki i a rātou.

19

Ko ngā mātua
ngā tangata kia a
rātou te haepapa
ki te whakapakeke i te tamaiti.
Mēnā karekau ngā mātua o te
tamaiti, kei tētahi atu pakeke
tēnei haepapatanga, ā, ko tō
rātou ingoa ko te "kaitiaki". Me
whai whakaaro ngā mātua me
ngā kaitiaki kia taua tamaiti i
ngā wā katoa. Me āwhina ngā
kāwanatanga i a rātou. Menā e
rua ngā mātua o te tamaiti, ko te
haepapa o ngā mātua e rua te
whakapakeke i te tamaiti.

18

Kei ngā tamariki te
mōtika ki te kimi
pārongo i te ipurangi,
reo irirangi, pouaka whakaata,
niupepa, pukapuka me ērā atu
mātāpuna. Me whakarite ngā
pakeke kia kaua ngā pārongo
ka kīte a rātou e kino. Me
akiaki ngā kāwanatanga i te
hunga pāpāho ki te toha i ngā
pārongo nō ngā mātāpuna
rerekē, ki ngā reo e mārama
ana ki ngā tamariki katoa.

17

Kei ia tamaiti te
mōtika ki tō rātou
ake tūmataitai.
Me whakamaru te ture i te
tūmataitai o ngā tamariki,
whānau, kāinga, whakawhititi
kōrero me te rongo, i ngā
tukinga.

16

Ka taea e ngā
tamariki te hono atu,
te whakatū rōpū,
tōpūtanga rānei, ā, ka taea e
rātou te tūtaki ki tāngata kē atu
ki te kore ētahi atu tāngata e
tūkinotia.

15

Kei ia tamaiti
te mōtika ki te
mātauranga. Me
utu-kore te kura tuatahi. Me
wātea te kura tuarua me te
mātauranga tiketike ki ngā
tamariki katoa. Me akiaki
ngā tamariki ki te haere ki
te kura, ā, ki te whai i te
taumata tiketike mō rātou.
Me whakautē ngā akoranga i
ngā kura i ngā mōtika o ngā
tamariki, ā, me kaua rawa e
whakamahi i te ririhau.

28

He mōtika mō ngā
tamariki te kai, ngā
kākahu me tētahi
kāinga haumaru hei nōhangā
mō rātou, kia tipu, kia puawai.
Me āwhina te kāwanatanga i
ngā whānau me ngā tamariki
me uaua ka whai moni mō
ēnei.

27

Me whakarite ngā
kāwanatanga i
ētahi putea, i ētahi
atu momo āwhina rānei ki
ngā tamariki nō ngā whanau
pōhara.

26

Mō ngā tamariki
kua whakanōhia
ki wāhi kē atu i tō
rātou kāinga – mō tō rātou
matapopore, haumarutanga,
hauora rānei – me mātai tā
rātou noho i ngā wā katoa
ki te kite mēnā kei te pai te
haere, ā, mēnā he pai tonu
te wāhi mō te tamaiti.

25

Kei ngā tamariki te
mōtika ki te hauora
pāi rawa atu, he
wai mā hei inu, he kai pai,
ā, he wāhi mā, haumaru hei
nōhangā. Me wātea ngā
pārongo e pā ana ki te noho
haumaru, hauora hoki ki
ngā pakeke me ngā tamariki
katoa.

24

Me pārekareka te
ao o ia tamaiti me
tētahi hauātanga
i te pāpori. Me kāhaki ngā
kāwanatanga i ngā komutu
katoa mō ngā tamariki hauā
kia motuhake rātou, ā, kia uru
tika ki te hapori.

23

Ko ngā tamariki ka
hūnuku i tō rātou
motu ki tētahi atu
hei taurewa (nā te mea kāore i
haumaru te noho) me whiwhi
āwhina, me whiwhi
haumarutanga, ā, me ōrite
ngā mōtika ki ngā tamariki o
tauā motu.

22

Me whai ngā
kāwanatanga kia kore
ngā tamariki e kāhaki,
ka honoka atu, ka haria atu
ki tētahi atu motu, wāhi rānei
rāwекевеkehia ai.

35

Me haumaru te
kāwanatanga i
ngā tamariki i te
rāwекевеke me te taitokai,
arā mai i ngā tangata e
tōpana ana i ngā tamariki ki
te mahimahi mō te moni, te
hangā pikitia kārihika, kiriata
rānei.

34

Me haumaru ngā
kāwanatanga i ngā
tamariki i te kai, te
hangā, te heri me te hoko i ngā
whakapōaua kīo.

33

Kei ngā tamariki te
mōtika kia haumurutia
rātou i ngā mahi
mōrearea, ngā mahi kīo rānei
mō tō rātou mātauranga, hauora
me te whanaketanga. Mēnā ka
mahī ngā tamariki, kei a rātou
te mōtika kia noho haumaru, ā,
kia utu tika hoki.

32

Kei ia tamaiti te
mōtika ki te taupua,
whakatā, tākaro, ā,
ki te uru ki ngā mahi ahurea me
ngā mahi auaha.

31

Kei ngā tamariki te
mōtika ki te whakamahi i ō rātou
ake te reo, ahurea me te
hāhi – ahakoa kāore pea
ēnei ka whakamahia e te
nuinga i te motu e noho ana
rātou.

30

Me āwhina te
mātauranga i
ngā tamariki kia
whakawhanake i ō ratou
whanonga, pūmanawa me ngā
āheinga. Ka ake rātou ki te
mārama ki ō rātou ake mōtika,
ā, ka whakautē i ngā mōtika,
ahurea me ngā rerekētanga o
tāngata kē atu. Ka whakaakon
rātou ki te noho i roto i te āio, ā,
ki te tiaki i te taiao.

29

Mēnā ka pai ake
te tiaki o ngā ture
o te motu i tā tēnei Tikanga,
me whakamahi auā ture.

42

Kei ngā tamariki, kua
whakapetaia i whati
i te ture, te mōtika ki
te āwhinatanga ā-ture me te
maimoatanga ōrite. Me nui ngā
whakataunga hei āwhina i enei
tamariki kia noho hei mema
pai mō ō rātou hapori. Ko te
whare herehere te kōwhiringa
whakamutunga.

41

Kei ngā tamariki te
mōtika ki te whiwhi
āwhina mēnā kua
pā te mamae, te iwikoretanga,
te whakahāwini, kua pāngia e
te pakanga, kia ora anō, ā, kia
hoki atu te huatau.

40

Kei ngā tamariki te
mōtika ki te whiwhi
āwhina mēnā kua
pā te mamae, te iwikoretanga,
te whakahāwini, kua pāngia e
te pakanga, kia ora anō, ā, kia
hoki atu te huatau.

39

Kei ngā tamariki te
mōtika kia haumaru i
te pakanga. Me kaua
rawa te tamaiti heke iho i te
15 e uru atu, e whai wāhi
rānei ki te ope tauā.

38

Ko ngā tamariki
kua whakapetaia
i te whatinga o te
ture me kaua rawa e patu, e
tūkinotia, e maka ki te whare
herehere mō ake tonu atu, ki te
taha o ngā pakeke rānei. Ko te
whare herehere te kōwhiringa
whakamutunga, ā, mō te
wā poto. Me whiwhi āwhina
ā-ture ngā tamariki ki te whare
herehere, ā, me āhei rātou te
kōrero ki tō rātou whānau.

37

Kei ngā tamariki
te mōtika o te
haumurutanga i
ngā momo mahi rāwекевеke
katoa, ahakoa pea kāore i
whakahuatia i te Tikanga nei.

36

NGĀ TIKANGA O TE KOTAHITANGA O NGĀ IWİ O TE AO MŌ NGĀ MŌTIKA O TE TAMAITI – TE RITENGA TAMARIKI

He whakaaetanga hirahira Ngā Tikanga o Te Kotahitanga o Ngā Iwi mō Ngā Mōtika o te Tamaiti nō ngā motu kua oati ki te manaaki i ngā mōtika o ngā tamariki. Ka whakamārama a Ngā Tikanga o Te Kotahitanga o Ngā Iwi mō Ngā Mōtika o te Tamaiti ko wai ngā tamariki, ō ratou mōtika katoa, ā, ngā haepapa o ngā kāwanatanga. Kua tūhono katoa ngā mōtika, he ōrite te hirahiratanga o te katoa,